

Баранова В. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

Baranova V. V.

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Travel Business and Regional Studies
V. N. Karazin Kharkiv National University*

КОНЦЕПЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА З ВРАХУВАННЯМ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Анотація. Стаття присвячена вирішенню важливої наукової проблеми забезпечення економічної безпеки національного господарства з врахуванням інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку з теоретичної, методологічної та прикладної точок зору. Теоретичний аспект передбачає створення певної бази для оцінювання, яким чином величина синергійного ефекту впливає на показник економічної безпеки, спираючись на певні ідеї та припущення. Доведено, що фінансовому ринку притаманна інтеграційна взаємодія між сегментами, яка знаходить вияв у отриманні синергійного ефекту, від величини якого достатньою мірою залежить рівень економічної безпеки національної економіки. Наведено вихідні дані для встановлення взаємозв'язку між величиною синергійного ефекту від інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку та показником економічної безпеки національного господарства. Побудовано модель залежності інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку та показника економічної безпеки національного господарства та перевірено її на адекватність та достовірність. Для того, щоб визначити значення показника економічної безпеки та прогнозні величини синергійного ефекту від інтеграційної взаємодії та, значення якого залежить від згаданої величини розраховано прогнозне значення індексу змін зовнішнього середовища. Розрахунки та висновки зроблено на основі фактичних та прогнозних показників національної економіки та фінансового ринку. З метою впровадження розробленого теоретико-методологічного інструментарію та практичних рекомендацій забезпечення економічної безпеки запропоновано відповідну концепцію, що ґрунтується на поєднанні блоків теоретичного, методологічного та інформаційної бази, оцінки та аналітики, практично-процесуального блоку та блоку підтримки і контролю.

Ключові слова: економічна безпека, національне господарство, синергійний ефект, фінансовий ринок, інноваційний розвиток.

Вступ та постановка проблеми. На стійкість соціально-економічного розвитку національного господарства впливає рівень його економічної безпеки. В сучасних умовах нестабільності національної економіки одним із важливіших завдань науки і практики стає розробка і реалізація концепції забезпечення економічної безпеки національного господарства. Тому впровадження концепції забезпечення економічної безпеки, що спрямована на своєчасне виявлення та оперативне усунення внутрішніх і зовнішніх загроз стабільного функціонування має велике значення для сталого, збалансованого, інноваційного розвитку національного господарства. Прогнозування кризових явищ та шляхів виходу з проблемних ситуацій, а також засобів підвищення рівня економічної безпеки має велике значення в сучасних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна економічна наука пропонує широкий інструментарій для визначення показників оцінювання стану та динаміки різних процесів, що відбуваються у національній економіці. Виявленню та аналізу макроекономічних пропорцій національної системи присвячені праці науковців З. Герасимчука [6], В. Гейця [9–10], Я. Жаліла [7], Б. Кваснюка [8], А. Чухна [12] та інші. Питаннями економічної безпеки займаються все більше вітчизняних учених. Так, досліджуються теоретичні аспекти національної та економічної безпеки, проводиться оцінювання її рівня, аналіз методик такої оцінки, розробляються заходи щодо підвищення її рівня [1–6]. Однак дослідження, що стосуються забезпечення економічної безпеки національного господарства з врахуванням інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку з теоретичної, методологічної та прикладної точок зору потребують подальшого розвитку.

Метою даної роботи є розробка концепції забезпечення економічної безпеки національного господарства з врахуванням інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку.

Результати дослідження. Стратегічне планування забезпечення економічної безпеки – це управлінський процес, у межах якого значну увагу необхідно приділяти узгодженню теоретичних, інформаційних, оціночно-аналітичних, процесуальних та контролюючих елементів процесу забезпечення економічної безпеки в контексті наявної інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку.

Як було встановлено наявність інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку дає можливість отримувати певний синергійний ефект. Отже варто оцінити також, яким чином величина синергійного ефекту впливає на показник економічної безпеки. Вихідні дані для такої оцінки наведені в таблиці 1.

Коефіцієнт кореляції між цими показниками, визначений на основі даних таблиці, складає 0,550, що свідчить про помітний зв'язок між величиною синергійного ефекту та показником економічної безпеки:

$$OB = 0,4269 + 0,3238 * CE$$

де *OB* – узагальнений показник оцінки економічної безпеки (рівень);

CE – величина синергійного ефекту.

Дану модель залежності було перевірено на адекватність та достовірність із застосуванням критеріїв Фішера (табличне значення 4,84, розрахункове 5,76) та Стьюдента (табличне значення 2,20, розрахункове 15,14 та 2,28 для незалежного та залежного параметра, відповідно).

Для того, щоб визначити значення показника економічної безпеки та прогнозні величини синергійного ефекту від інтеграційної взаємодії та, значення якого залежить від згаданої величини доцільно розрахувати, перш за все прогнозне значення індексу змін зовнішнього середовища.

Для прогнозування значень показників найчастіше використовують факторний аналіз та регресійний аналіз, при

Вихідні дані для встановлення взаємозв'язку між величиною синергійного ефекту від інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку та показником економічної безпеки національного господарства

Рік	Величина синергійного ефекту (пункти)	Показник економічної безпеки
2006	0,109	0,516
2007	0,200	0,569
2008	0,124	0,431
2009	0,109	0,273
2010	0,117	0,494
2011	0,067	0,484
2012	0,190	0,447
2013	0,210	0,423
2014	-0,288	0,314
2015	0,147	0,428
2016	0,167	0,459
2017	0,242	0,479
2018 (очікуване)	0,239	0,502

цьому, факторний аналіз дозволяє встановити зміну результативного показника під впливом зміни певного фактора, тоді як регресійний аналіз дозволяє виявити як основні чинники впливають на результативний показник у сукупності.

Зважаючи на те, що індекс змін зовнішнього середовища обчислюється на основі значень індексів змін економічних, інноваційно-інвестиційних, соціальних, екологічних, інформаційних та кон'юнктурних умов зовнішнього середовища, доцільно, перш за все, визначити прогнозні значення індексів змін окремих складових, а вже потім здійснити агрегування.

При цьому, в даному випадку основним є виявлення прогнозного індексу змін в цілому, тобто більш доцільно застосовувати саме регресійний, а не факторний аналіз.

З цією метою пропонується побудувати лінії тренду для всіх показників, які включені до розрахунку індексу змін зовнішнього середовища (економічних, інноваційно-інвестиційних, соціальних, екологічних, інформаційних та кон'юнктурних).

Для візуалізації трендової залежності окремого показника має бути побудовано рисунок, на якому в двомірному просторі відкладено точки з координатами, одна з яких відповідає порядковому номеру року дослідження, а інша – значенню показника в цьому році. Саме візуалізація залежності показника від фактору часу спрощує визначення найбільш прийняттого типу лінії тренду.

Для візуалізації існуючої залежності побудовано лінію тренду приведених значень за показником національного доходу (рис. 1).

За результатами розрахунків було отримано лінію тренду приведених значень за показником національного доходу:

$$Y_1 = 67009 \ln(t) + 304505,$$

Y_1 – приведені значення за показником національного доходу;

t – умовний номер року.

Прогнозовані значення за даним показником становитиме 485968,7 млн грн.

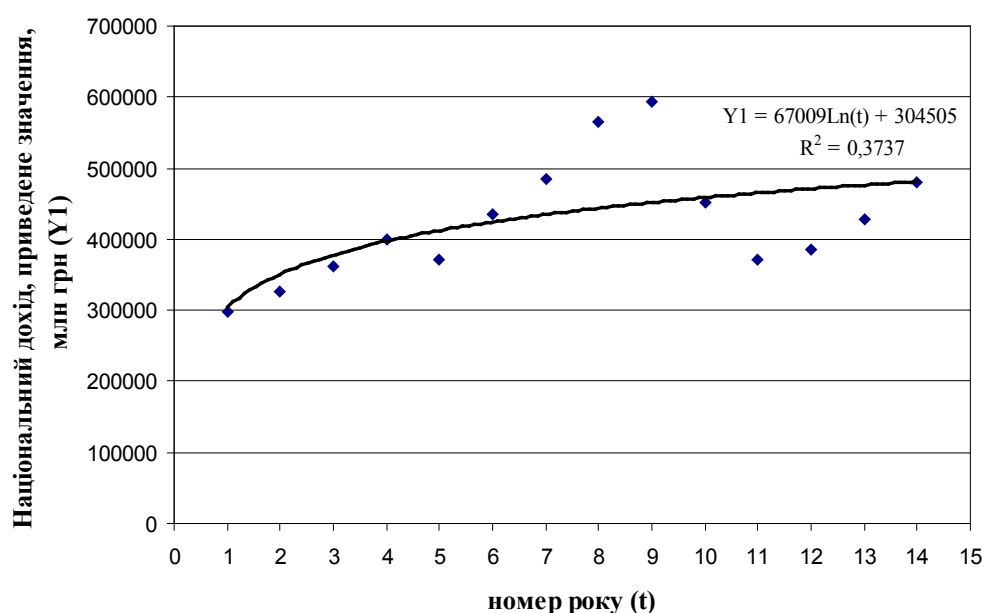


Рис. 1. Результати побудови лінії тренду приведених значень за показником національного доходу

Характеристика ліній тренду за інформативними показниками оцінки змін зовнішнього середовища (національної економіки)

Шифр показника	Вид моделі, коефіцієнти детермінації та кореляції	Табличне значення критерію Фішера	Розрахункове значення критерію Фішера	Табличне значення критерію Стьюдента	Розрахункове значення критерію Стьюдента
Y1	Логарифмічна, 0,3737; 0,6113	4,75	7,162	2,18	6,243 2,676
Y2	Логарифмічна, 0,4111; 0,6412	4,75	8,378	2,18	6,761 2,894
Y3	Логарифмічна, 0,3177; 0,5636	4,75	5,588	2,18	6,598 -2,364
Y4	Лінійна, 0,8717; 0,9336	4,75	81,514	2,18	132,158 -9,028
Y5	Логарифмічна, 0,2801; 0,5292	4,75	4,878	2,18	9,274 2,261
Y6	Поліном 4 ступеня, 0,6419; 0,8012	3,63	4,033	2,26	5,749 -2,420 2,700 -2,713 2,598
Y7	Логарифмічна, 0,6115; 0,7820	4,75	18,887	2,18	12,410 -4,346
Y8	Логарифмічна, 0,2450; 0,4940	4,75	5,89	2,18	2,203 2,197
Y9	Логарифмічна, 0,4122; 0,6420	4,75	8,416	2,18	4,263 2,901

В таблиці 2 наведено характеристику побудованих моделей за всіма обраними параметрами.

Всі моделі було перевірено на достовірність та адекватність з використанням критеріїв Стьюдента та Фішера. Як відомо, якщо розрахункові значення за даними критеріями перевищують (по модулю, тобто за своїм абсолютним значенням) табличне, то можна говорити про адекватність побудованої моделі залежності емпіричним даним та її достовірність, а отже побудована модель може бути використана в процесі прогнозування.

Всі прогнозні значення зведені в таблиці 3.

На основі прогнозних значень за показниками, які визначені з використанням наведених вище моделей (табл. 4) було визначено прогнозоване значення індексу змін зовнішнього середовища.

На основі побудованої в попередньому пункті моделі визначимо прогнозне значення величини синергійного ефекту:

$$Y = 0.8434 * 1.123 - 0.7071 = 0.240,$$

Тобто синергійний ефект спостерігатиметься на рівні, трохи вищому за 2018 рік.

Скориставшись моделлю залежності між величиною синергійного ефекту та узагальнюючим показником економічної безпеки, визначимо прогнозне значення останнього показника:

$$OB = 0,4269 + 0,3238 * 0,240 = 0,505.$$

Таким чином, хоча за прогнозними розрахунками рівень економічної безпеки лишатиметься задовільним, проте величина узагальнюючого показника економічної безпеки зросте порівняно з 2018 роком на 0,003 пункти (на 0,6%) якщо інтеграційна взаємодія залишиться на досягнутому рівні.

В рамках проведеного дослідження, щоб забезпечити досягнення прогнозного рівня економічної безпеки за

Таблиця 3

Прогнозні значення для розрахунку індексу змін зовнішнього середовища

Показники зовнішнього середовища фінансового ринку	Значення показника
Приведене значення за показником національного доходу, млн. грн	485968,7
Приведене значення за показником витрат та заощаджень, млн. грн	632763,5
Приведене значення за показником витрат на інноваційну діяльність, млн. грн	3739,5
Значення за показником наявного населення, тис. осіб	42278,8
Приведене значення за показником середньомісячних сукупних доходів населення, грн	1876,65
Приведене значення за показником питомих витрат на охорону навколишнього середовища, млн. грн	5702,49
Приведене значення за обсягом наданих телекомунікаційних послуг	17465,4
Значення за показником облікової ставки НБУ, %	14,12
Значення за показником доходності ОВДП, %	13,39

Прогнозоване значення індексу змін зовнішнього середовища

Умови середовища (національна економіка)	Індекс змін середовища (розвиток національної економіки)
Економічні	1,011
Інноваційно-інвестиційні	1,289
Соціальні	0,985
Екологічні	1,205
Інформаційні	1,237
Кон'юнктурні	1,014
В цілому по зовнішньому середовищу	1,123

сприяння інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку було запропоновано наступні напрями забезпечення економічної безпеки національного господарства.

Забезпечення економічної безпеки національного господарства пропонується підтримувати у наступних напрямках: створення єдиної державної стратегії економічної безпеки, а також розробка узгоджених галузевих стратегій із забезпечення фінансової безпеки тощо; удосконалення правового регулювання, як одного із засобів забезпечення економічної безпеки, мусить мати в своїй основі глибокий економічний аналіз, враховувати динаміку найважливіших фінансово-економічних показників, оперативно реагувати на зміни, що відбуваються в фінансовій сфері; вдосконалення інформаційно-аналітичного та мережевого забезпечення функціонування фінансового ринку, що підтримує процес прийняття стратегічних, тактичних і оперативних рішень на різних рівнях управління сегментами та фінансовим ринком в цілому; розробка концепції фінансової безпеки України, яка б враховувала специфіку кожного сегменту фінансового ринку, тим самим посилюючи економічну безпеку країни в цілому; визначення стратегічних орієнтирів для економічно безпечного розвитку професійних учасників фінансового ринку та їх взаємодії.

Реалізація запропонованих напрямів передбачає розробку та виконання наступних заходів за період з 2020 по 2025 рр., характер яких обирається залежно від адаптивності фінансового ринку до змін зовнішнього середовища.

Згідно побудованої матриці «стабільність – реакція» було встановлено що наприкінці аналізованого періоду фінансовий ринок має низьку адаптивність до змін зовнішнього середовища, отже заходи повинні спрямовуватися на підвищення як стабільності функціонування фінансового ринку так і швидкості його реакції на зміну зовнішнього середовища.

З метою впровадження розробленого теоретико-методологічного інструментарію та практичних рекомендацій забезпечення економічної безпеки запропоновано відповідну концепцію, яка певним чином узгоджується з іншими стратегічними документами, такими як Закон України про національну безпеку, Стратегія сталого розвитку України, Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року, Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України тощо.

На рисунку 2. наведено концепцію забезпечення економічної безпеки національного господарства з врахуванням інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку.

Як видно з рисунку, дана концепція складається з блоків:

– блок теоретичного підґрунтя, що включає понятійно-категоріальний апарат дослідження та змістовно-сенсове наповнення.

– блок методологічної бази, який поєднує низку підходів, в т.ч. підхід до побудови логіко-понятійного базису дослідження, критерізації виділення ознак класифікації ФР, оцінки функціонування фінансового ринку та його сегментів, оцінки зовнішнього середовища фінансового ринку, ідентифікації інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку та оцінки економічної безпеки;

– блок інформаційної бази, який передбачає здійснення збору даних по інформативних показниках по фінансовому ринку, його зовнішньому середовищу, по показниках оцінки економічної безпеки;

– блок оцінки та аналітики, що включає оцінку зовнішнього середовища фінансового ринку, оцінку функціонування фінансового ринку та його сегментів, оцінку інтеграційної взаємодії між сегментами з метою визначення величини синергійного ефекту від такої взаємодії, а також оцінку економічної безпеки, та аналіз зв'язку між синергійним ефектом та індексом зміни середовища, залежності економічної безпеки та величини синергійного ефекту від інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку;

– блок практично-процесуальний передбачає розробку напрямів забезпечення економічної безпеки, розробку заходів та визначення відповідальних, а також впровадження розроблених заходів;

– блок підтримки і контролю, що поєднує організаційно-ресурсну підтримку реалізації заходів забезпечення економічної безпеки та контролю.

Повноваження і відповідальність в межах інформаційного блоку та блоку оцінки та аналітики розподіляють між собою державна служба статистики, НБУ, Міністерство фінансів та Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства.

За практично-процесуальний блок відповідальність повинна бути покладена на Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Започаткування підтримки і контроль статусу впровадження концепції є компетенцією НБУ та Міністерства фінансів.

Після розробки та затвердження концепції як стратегічного документу, кожного наступного року слід проводити стратегічну нараду з метою оцінки актуальності існуючої стратегії та внесення необхідних змін. Пропонують зміни до концепції повинні враховувати внутрішні та зовнішні обставини в країні, річні результати діяльності сегментів фінансового ринку та/або окремих напрямків розвитку фінансового ринку в цілому.

Висновки. Доведено, що фінансовому ринку притаманна інтеграційна взаємодія між сегментами, яка знаходить вияв у отриманні синергійного ефекту, від величини якого достатньою мірою залежить рівень економічної безпеки, а отже розробка заходів її забезпечення за рахунок інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку є необхідною.

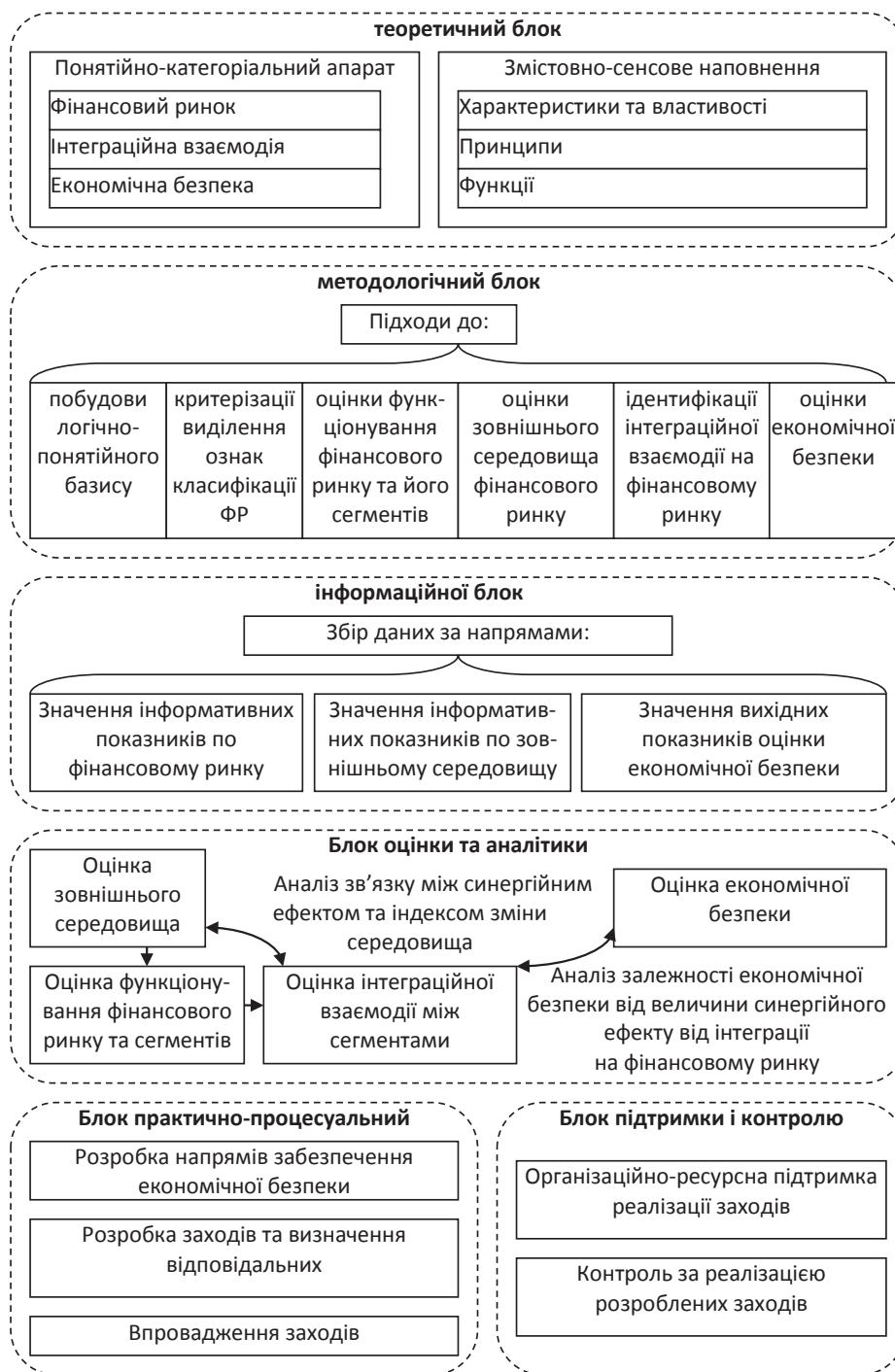


Рис. 2. Концепція забезпечення економічної безпеки національного господарства з врахуванням інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку

Таким чином, запропонована концепція забезпечення економічної безпеки національного господарства з врахуванням інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку є стратегічним документом, що на відміну від інших, ґрунтується на поєднанні блоків теоретичного, методологічного та інформаційної бази, оцінки та ана-

літики, практично-процесуального блоку та блоку підтримки і контролю, та дозволяє з врахуванням величини синергійного ефекту від інтеграційної взаємодії між сегментами фінансового ринку визначити найбільш доцільні напрямки та заходи забезпечення економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Харазішвілі Ю., Дронь Є. Проблема інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави. *Банківська справа*, 2015, № 1-2. С. 3–21.
2. Чинкуляк Н. М., Погребняк Л. О. Статистичний аналіз як інструмент державного управління. *Державне управління*, 2015. № 1. С. 82–88.
3. Радіонова І. Ф., Мальковська Ю. Б. Стабільність публічного сектора національної економіки: зміст та оцінювання. *Економіка та держава*, 2017. № 12. С. 38–42.
4. Єріна А. М., Єрін Д. Л. Статистичне моделювання та прогнозування : підручник. К. : КНЕУ, 2014. 348 с.
5. Длугопольський О. В. Підходи до оцінки ефективності функціонування суспільного сектора економіки. *Економічний аналіз*, 2014. Том 1. № 1. С. 43–58.
6. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія. Луц. нац. техн. ун-т. Луцьк : Надстир'я, 2008. 528 с.
7. Економіка України після кризи: орієнтири стратегічних реформ : аналіт. доп. / Жаліло Я.А. та ін.; за ред. Я.А. Жаліло; Нац. ін-т стратег. дослід. К. : НІСД, 2010. 103 с.
8. Кваснюк Б. Структурна перестройка економіки и ее ресурсы. *Економіка України*. 2003. № 11. С. 18–28.
9. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України : [монографія]: Т. 3 : Конкурентоспроможність української економіки / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка; Ін-т економіки та прогнозування Нац. акад. наук України, Укр. форум. К. : Феникс, 2007. 555 с.
10. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія. Геєць В.М. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. К., 2011. 696 с.
11. Трубнік Т.Є. Методологічні аспекти статистичного аналізу розвитку секторальної структури національної економіки. *Економічний аналіз*: Тернопіль : Економічна думка, 2012. Вип. 10. Ч. 2. С. 76–82.
12. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. К. : Логос, 2003. 631 с.

КОНЦЕПЦІЯ ОБЕСПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА С УЧЕТОМ ИНТЕГРАЦИОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НА ФИНАНСОВОМ РЫНКЕ

Аннотация. Статья посвящена решению важной научной проблемы обеспечения экономической безопасности национального хозяйства с учетом интеграционного взаимодействия на финансовом рынке с теоретической, методологической и прикладной точек зрения. Теоретический аспект предусматривает создание определенной базы для оценки, каким образом величина синергического эффекта влияет на показатель экономической безопасности, опираясь на определенные идеи и предположения. Доказано, что финансовом рынке присуща интеграционное взаимодействие между сегментами, которая проявляется в получении синергического эффекта, от величины которого в достаточной степени зависит уровень экономической безопасности национальной экономики. Приведены исходные данные для установления взаимосвязи между величиной синергического эффекта от интеграционного взаимодействия на финансовом рынке и показателем экономической безопасности национального хозяйства. Построена модель зависимости интеграционного взаимодействия на финансовом рынке и показателя экономической безопасности национального хозяйства и проверено ее на адекватность и достоверность. Для того, чтобы определить значение показателя экономической безопасности и прогнозные величины синергического эффекта от интеграционного взаимодействия и, значение которого зависит от упомянутой величины рассчитаны прогнозное значение индекса изменениям внешней среды. Расчеты и выводы сделаны на основе фактических и прогнозных показателей национальной экономики и финансового рынка. С целью внедрения разработанного теоретико-методологического инструментария и практических рекомендаций обеспечения экономической безопасности предложено соответствующую концепцию, основанную на сочетании блоков теоретического, методологического и информационной базы, оценки и аналитики, практически-процессуального блока и блока поддержки и контроля.

Ключевые слова: экономическая безопасность, национальное хозяйство, синергический эффект, финансовый рынок, инновационное развитие.

THE CONCEPT OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY TAKING INTO ACCOUNT THE INTEGRATED INTERACTION IN THE FINANCIAL MARKET

Summary. The article is devoted to solving an important scientific problem of ensuring the economic security of the national economy, taking into account the integration interaction in the financial market from a theoretical, methodological and applied point of view. The theoretical aspect involves the creation of a certain basis for assessing how the magnitude of the synergy effect affects the indicator of economic security, based on certain ideas and assumptions. It is proved that the financial market is characterized by integration interaction between segments, which is manifested in obtaining a synergistic effect, the magnitude of which sufficiently depends on the level of economic security of the national economy. The initial data for establishing the relationship between the magnitude of the synergy effect of the integration interaction in the financial market and the indicator of economic security of the national economy. The relationship between the magnitude of the synergy effect from the integration interaction in the financial market and the indicator of economic security of the national economy is defined. A model of the dependence of integration interaction on the financial market and the indicator of economic security of the national economy is built and tested for adequacy and reliability. The article highlights the characteristics of trend lines according to informative indicators of environmental change of the national economy. In order to determine the value of the indicator of economic security and the forecast values of the synergy effect from the integration interaction and the value of which depends on the mentioned value, the forecast value of the index of changes in the environment was calculated. Calculations and conclusions are made on the basis of actual and forecast indicators of the national economy and financial market. In order to implement the developed theoretical and methodological tools and practical recommendations for economic security, an appropriate concept is proposed, based on a combination of blocks of theoretical, methodological and information base, evaluation and analysis, practical and procedural unit and support and control unit.

Key words: economic security, national economy, synergy effect, financial market, innovative development.